

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เด็กและเยาวชนเป็นผู้มีบทบาทและมีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ ดังคำกล่าวที่ว่า เด็กในวันนี้คือผู้ใหญ่ในวันหน้า ดังนั้นการพัฒนาศักยภาพของเด็กและเยาวชนให้เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถพร้อมทั้งมีสุขภาพดีทั้งร่างกาย จิตใจ อารมณ์และสังคมเป็นเรื่องสำคัญตามความมุ่งหมายและหลักการของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 มีความว่า การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข โรงเรียนจึงเป็นสถาบันหนึ่งที่ต้องให้ความเอาใจใส่ดูแลทั้งด้านการให้ความรู้ทางวิชาการและการสร้างเสริมสุขภาพควบคู่กันไป เพื่อให้เด็กมีพัฒนาการที่ดีและเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพ โดยการสนับสนุนให้เด็กและเยาวชนรวมทั้งให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมและคิดหาแนวทางการแก้ไขปัญหาด้านสุขภาพให้แก่เด็กนักเรียน เพื่อสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตในการที่จะดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขและเพื่อให้เกิดเป็นพหุภาคีในการส่งเสริมสุขภาพของชุมชนด้วย

Orem (1991 อ้างใน ปริญญา จิรกุลพัฒนา, 2536) ได้กล่าวไว้ว่า การที่บุคคลจะสามารถดูแลตนเองในวัยผู้ใหญ่อย่างมีประสิทธิภาพได้นั้น จะต้องมีการพัฒนาความสามารถอย่างต่อเนื่องตั้งแต่วัยเด็ก เนื่องจากความสามารถนี้ไม่ได้เกิดขึ้นทันทีในขณะที่เป็นผู้ใหญ่ แต่บุคคลจะเริ่มพัฒนาความสามารถในการดูแลตนเองมาตั้งแต่วัยเด็กโดยจะมีการพัฒนาศักยภาพในการดูแลตนเองเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ตามวัยจากการดำรงชีวิตประจำวันของแต่ละบุคคลนั่นเอง โดยเฉพาะในโรงเรียนระดับประถมศึกษาซึ่งจัดเป็นการศึกษาภาคบังคับและเป็นสถาบันที่รวมของเด็กวัยเรียนจำนวนมากกว่าระดับอื่น ๆ ประกอบกับเด็กในวัยนี้มีการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงหลายประการ ได้แก่ การพัฒนาทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญา การส่งเสริมสุขภาพให้แก่เด็กนักเรียนจะเป็นพื้นฐานในการสร้างสุขนิสัยที่ดีแก่เด็กเมื่อเจริญเติบโตเข้าสู่วัยผู้ใหญ่

โรงเรียนบ้านกงพาน ตำบลพันดอน อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี เป็นโรงเรียนประถมศึกษา เปิดสอนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาลถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สังกัดการประถมศึกษาอุดรธานี เขต 2 มีจำนวนครูทั้งหมด 10 คน มีจำนวนนักเรียน ทั้งหมด 179 คน แบ่งเป็นชั้นอนุบาล มีจำนวนนักเรียนทั้งหมด 34 คน นักเรียนชั้นประถมศึกษาทั้งหมด 163 คน เข้าร่วมโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพและดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพในโรงเรียนทั้ง 10 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) นโยบายของโรงเรียน 2) การบริหารจัดการในโรงเรียน 3) โครงการร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชน 4) การจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนที่เอื้อต่อสุขภาพ 5) การบริการอนามัยโรงเรียน 6) สุขศึกษาในโรงเรียน 7) โภชนาการและอาหารที่ปลอดภัย 8) การออกกำลังกาย กีฬาและสันทนาการ 9) การให้คำปรึกษาและการสนับสนุนทางสังคม 10) การส่งเสริมสุขภาพบุคลากรในโรงเรียน โดยทางโรงเรียนมุ่งเน้นที่จะพัฒนาให้นักเรียนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ คือ นักเรียนสามารถดำรงอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข มีการเจริญเติบโตและพัฒนาการที่สมวัย อย่างไรก็ตามการดำเนินงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพของโรงเรียนบ้านกงพานยังคงมีปัญหาและอุปสรรคที่ต้องการแก้ไขและพัฒนา โดยเฉพาะองค์ประกอบด้านสุขศึกษาในโรงเรียน ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการกับครูผู้รับผิดชอบโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพและเจ้าหน้าที่สาธารณสุขถึงประเด็นปัญหาในการดำเนินงานด้านสุขศึกษาในโรงเรียนของโรงเรียนบ้านกงพาน พบว่า ระดับคะแนนตัวชี้วัดด้านการฝึกทักษะสุขภาพ โดยเฉพาะทักษะด้านอนามัยส่วนบุคคลยังอยู่ในระดับต่ำกว่าด้านอื่นตามสุขบัญญัติแห่งชาติ ซึ่งส่งผลให้นักเรียนมีปัญหาสุขภาพด้านอนามัยส่วนบุคคลด้วย ถึงแม้ว่าที่ผ่านมาครูได้ให้ความสำคัญและจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพอนามัยส่วนบุคคลให้แก่ นักเรียนแล้วก็ตาม จากการตรวจภาวะสุขภาพนักเรียนของครูผู้รับผิดชอบโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพที่ผ่านมา พบว่า นักเรียนเป็นโรค ไข้หวัด 80% เล็บยาว 30% ซอกเล็บดำสกปรก 60% ผิวหนังมีขี้ไคล 10%

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์เบื้องต้นหาสาเหตุของปัญหาดังกล่าวจากข้อมูลแหล่งต่าง ๆ เช่น จากครูผู้รับผิดชอบโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ ครูประจำชั้น ผู้บริหารโรงเรียน พ่อแม่ผู้ปกครองของนักเรียน เป็นต้น พบว่า สาเหตุของปัญหานี้อาจเป็นเพราะที่ผ่านมานโยบายของโรงเรียนในด้านการส่งเสริมสุขภาพนักเรียนโดยจัดให้มีขึ้นในกระบวนการเรียนการสอนและกิจกรรมในโรงเรียนเท่านั้น ซึ่งพ่อแม่ผู้ปกครองของนักเรียนและชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมในโครงการที่โรงเรียนจัดขึ้นยังอยู่ในระดับน้อย ดังนั้นนักเรียนที่ได้รับการจัดกิจกรรม

เพื่อดูแลสุขภาพอนามัยส่วนบุคคลจากทางโรงเรียนแล้วเมื่อกลับไปบ้านนักเรียนอาจไม่ได้รับการสานต่อในการดูแลสุขภาพอนามัยส่วนบุคคลอย่างถูกต้องและต่อเนื่อง และจากการที่พ่อแม่ผู้ปกครองหรือชุมชนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมของโครงการดังกล่าวน้อย ดังนั้นอาจทำให้บุคคลเหล่านี้ขาดความรู้ ความเข้าใจ และไม่ให้ความสำคัญในการดูแลสุขภาพด้านอนามัยส่วนบุคคลแก่นักเรียน จึงทำให้นโยบายของโรงเรียนที่มุ่งเน้นการส่งเสริมสุขภาพด้านอนามัยส่วนบุคคลแก่นักเรียนไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีแนวคิดว่าในการพัฒนาอนามัยส่วนบุคคลให้แก่ นักเรียนระดับประถมศึกษา หากมีการวางแผนร่วมมือกันอย่างมีระบบและต่อเนื่อง รวมทั้งระดมการมีส่วนร่วมจากทุก ๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เช่น พ่อแม่/ผู้ปกครอง คณะครู ผู้บริหารโรงเรียน ผู้นำชุมชน และแกนนำนักเรียนฝ่ายส่งเสริมอนามัยแล้ว ย่อมทำให้การพัฒนาดังกล่าวบรรลุผลตามเป้าหมายที่วางไว้ ซึ่งกระบวนการดำเนินงานนั้นได้ประยุกต์ใช้คิดแบบอริยสัจ 4 มาใช้ในการวิเคราะห์และกำหนดปัญหา วางแผน นำแผนไปสู่การปฏิบัติเพื่อให้เกิดการพัฒนาในด้านดังกล่าวแก่นักเรียน พร้อมทั้งก่อให้เกิดการปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง แม้ว่าการดำเนินการวิจัยจะสิ้นสุดลงแล้วก็ตาม นอกจากนี้ผลการวิจัยที่ได้สามารถนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนาด้านการจัดการศึกษาในระดับอื่นของโรงเรียน รวมทั้งเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติงานส่งเสริมสุขภาพให้แก่โรงเรียนอื่น ตลอดจนเป็นแนวทางในการนำไปพัฒนาชุมชนแห่งนี้อีกต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อพัฒนาอนามัยส่วนบุคคลของนักเรียนชั้นประถมศึกษา โรงเรียนบ้านกงพาน ตำบลพันดอน อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี

สมมติฐานการวิจัย

อนามัยส่วนบุคคลของนักเรียนชั้นประถมศึกษา โรงเรียนบ้านกงพาน ตำบลพันดอน อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี หลังการทดลองดีกว่าก่อนการทดลอง คือ

1. ความรู้ในเรื่องอนามัยส่วนบุคคลของนักเรียนหลังการทดลองดีกว่าก่อนการทดลอง
2. เจตคติในเรื่องอนามัยส่วนบุคคลของนักเรียนหลังการทดลองดีกว่าก่อนการทดลอง
3. การปฏิบัติในเรื่องอนามัยส่วนบุคคลของนักเรียนหลังการทดลองดีกว่าก่อนการทดลอง

การทดลอง

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตพื้นที่ศึกษา

พื้นที่การศึกษา คือ โรงเรียนบ้านกงพาน ตำบลพันดอน อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี

ขอบเขตประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ คือ นักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 4-6 ปีการศึกษา 2547 จำนวน 95 คน ของโรงเรียนบ้านกงพาน ตำบลพันดอน อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี

ขอบเขตเนื้อหา

เนื้อหาการศึกษาวิจัยครั้งนี้ คือ การพัฒนานามัยส่วนบุคคลของนักเรียนโดยมีเนื้อหาครอบคลุมเฉพาะในข้อที่ 1 ถึงข้อที่ 3 คือ 1) การดูแลร่างกายและของใช้ให้สะอาด 2) รักษาฟันให้แข็งแรงและแปรงฟันทุกวันอย่างถูกต้อง 3) ล้างมือให้สะอาดก่อนกินอาหารและหลังการขับถ่ายทุกครั้ง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสุขบัญญัติแห่งชาติ โดยประยุกต์ใช้วิธีคิดแบบอริยสัจ 4 เป็นกระบวนการวิจัยมี 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ขั้นศึกษาวิเคราะห์พิจารณาปัญหา 2) ขั้นหาสาเหตุของปัญหา 3) ขั้นกำหนดแนวทางการปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหา 4) ขั้นปฏิบัติตามแนวทางที่กำหนด

นิยามศัพท์เฉพาะ

กระบวนการพัฒนานามัยส่วนบุคคล หมายถึง การวิจัยที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย ได้แก่ นักวิจัย คณะครูทุกคนในโรงเรียน พ่อแม่ผู้ปกครองจากสมาคมผู้ปกครอง แคนนำนักเรียนฝ่ายส่งเสริมอนามัย ผู้นำชุมชน ได้มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหานักเรียนที่มีพฤติกรรมควรได้รับการพัฒนานามัยส่วนบุคคลของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 โรงเรียนบ้านกงพาน ตำบลพันดอน อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี ซึ่งการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยประยุกต์ใช้วิธีคิดแบบอริยสัจ 4 ซึ่งมี 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ขั้นศึกษาวิเคราะห์พิจารณาปัญหา 2) ขั้นหาสาเหตุของปัญหา 3) ขั้นกำหนดแนวทางการปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหา 4) ขั้นปฏิบัติตามแนวทางที่กำหนด

อริยสัจ 4 หมายถึง กระบวนการหาทางเลือกในการตัดสินใจคิดแก้ปัญหาและพัฒนา ด้านอนามัยส่วนบุคคลของนักเรียน ซึ่งประกอบด้วยขั้นทั้งสี่ ได้แก่ ขั้นทุกข์ ขั้นสมุทัย ขั้นนิโรธ และขั้นมรรค

ขั้นทุกข์ หมายถึง สภาพที่ไม่พึงใจ สภาพที่ทนได้ยากทั้งกายและใจ ในการวิจัยครั้งนี้เป็นขั้นการศึกษาวิเคราะห์พิจารณาปัญหาด้านอนามัยส่วนบุคคลของนักเรียน

ขั้นสมุทัย หมายถึง เหตุเกิดแห่งทุกข์ ในการวิจัยครั้งนี้เป็นขั้นหาสาเหตุของปัญหาด้านอนามัยส่วนบุคคลของนักเรียน

ขั้นนิโรธ หมายถึง ความดับทุกข์ ในการวิจัยครั้งนี้เป็นขั้นกำหนดแนวทางการปฏิบัติงานเพื่อแก้ปัญหาด้านอนามัยส่วนบุคคลของนักเรียน

ขั้นมรรค หมายถึง วิธีปฏิบัติเพื่อความดับทุกข์ ในการวิจัยครั้งนี้เป็นขั้นปฏิบัติตามแนวทางที่กำหนดไว้เพื่อแก้ปัญหาด้านอนามัยส่วนบุคคลของนักเรียน

อนามัยส่วนบุคคล หมายถึง แนวทางปฏิบัติขั้นพื้นฐานของสุขบัญญัติแห่งชาติ โดยมีเนื้อหาครอบคลุมเฉพาะในข้อที่ 1 ถึงข้อที่ 3 คือ 1) การดูแลร่างกายและของใช้ให้สะอาด 2) รักษาฟันให้แข็งแรงและแปรงฟันทุกวันอย่างถูกต้อง 3) ล้างมือให้สะอาดก่อนกินอาหารและหลังการขับถ่ายทุกครั้ง

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. นักเรียนเกิดการพัฒนาด้านอนามัยส่วนบุคคล ทั้งความรู้ ความเข้าใจ เกิดเจตคติที่ดีต่อการดูแลสุขภาพอนามัย และมีทักษะสามารถปฏิบัติตนด้านอนามัยส่วนบุคคลได้อย่างถูกต้อง
2. ได้แนวทางในการดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพอนามัยส่วนบุคคลตามสุขบัญญัติแห่งชาติ ตลอดจนการวางแผนการดำเนินงานรณรงค์ส่งเสริมให้เด็กนักเรียนมีพฤติกรรมที่ถูกต้องในการปฏิบัติตนทางด้านสุขภาพ เพื่อการมีคุณภาพชีวิตที่ดี
3. เป็นแนวทางในการพัฒนาด้านการจัดการศึกษาและการพัฒนาด้านอื่นของโรงเรียน ตลอดจนเป็นแนวทางในการนำไปพัฒนาชุมชนให้เกิดความยั่งยืนต่อไป
4. นำความรู้และแนวทางดำเนินงานที่ได้เป็นแบบอย่างให้กับโรงเรียนอื่นที่ต้องการนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพนักเรียนให้เหมาะสมต่อไป